

»Aus Unterkrain« (Iz Dolenjske) – Bienen-Zeitung (1857)

Andrej Šalehar¹

Zapisi o zgodovini kranjske čebele, še posebej slovenski, pogosto omenjajo objavo članka »Aus Unterkrain« (Iz Dolenjske) iz leta 1857, ker je kranjska čebela v njem podrobno opisana in neposredno poimenovana. Le redkokdaj pa je pri tem omenjeno, da je avtor poslal uredniku v presojo tudi nekaj primerkov naših čebel. To je temeljna objava o kranjski čebeli, saj označuje začetek njenega pohoda v svet ter začetek poti do njene uveljavitve in priznanja z vpisom v sistematiko medonosnih čebel.

V bogatem slovenskem čebelarstvu nisem našel zapisa, ki bi članek podrobneje predstavil in ga s prevodom približal številnim slovenskim čebelarjem. In prav temu je namenjen ta sestavek.

Članek »Aus Unterkrain«

V 19. številki 13. letnika leta 1857 je Bienen-Zeitung objavil članek »Aus Unterkrain« (Iz Dolenjske), ki ga je 17. junija 1857 na gradu Neudorf Freiherr napisal »von Roschütz, Dr. Philos. und Herr auf Neudorf in Krain« (baron Roschütz, dr. filozofije in gospodar graščine Nova vas na Kranjskem).²

Prevod članka

»Gospod urednik! Odlični čebelar, naš spoštovani gospod župnik Jurij Jonke, zdajšnji predstojnik podružnice k.k. kmetijske družbe v Kočevju, je v Vašem cenjenem časopisu že prej včasih objavil novice o čebelarstvu iz naše dežele, ki ste jih zelo radi sprejemali. Ker ta gospod zdaj molči, Vam sporočam nekaj o tukajšnjem čebelarjenju, čeprav vem, da se z gospodom Jonkejem ne morem primerjati.

Čebelarstvo so tu množično gojili že od nekdaj in oblast je spoznala, da je to za deželo pomembna gospodarska veja. Marija Terezija je leta 1779 prek k.k. kmetijske družbe razdelila dobro konstruirane (to pomeni razstavljive) panje in

Naslovnica serijske publikacije Bienen-Zeitung, v kateri je bil leta 1857 objavljen članek »AUS UNTERKRAIN« izpod peresa dr. Philippa Roschütza.

vrsto let so za veliko število panjev razdeljevali premije. Leta 1836 je bilo izdano popularno navodilo za praktično čebelarjenje v slovenskem (domaćem) jeziku z naslovom Kranjski čbelarček, ki ga je napisal nestor racionalnega gospodarstva, prej omenjeni gospod žup. J. Jonke. Leta 1844 je izšel v novi izdaji, tako da ga imajo v vseh vaseh ter hišah na Kranjskem. Na deželi je malo hiš brez čebel, to pa je dokaz, da mnenje gospoda Dzierzona, češ da ni strahu zaradi prenaselitve, izvira iz izkušenj. Celo tukajšnji navadni podeželan zna ravnati s čebelami tako kot izobražen kmet in zna iz tega pridobiti veliko koristi. Številni si znajo še povečati dobiček s tem, da vzamejo v oskrbo in najem tuje čebele. Tukajšnje lokalne razmere, mila klima, dovoljujejo, da julija po prvi žetvi posejejo še ajdo, ki po navadi cveti med 15. avgustom in 8. septembrom in je izdatna čebelja paša. To pomaga tudi k slavi našega čebelarstva, ki verjetno pogosto na leto šteje stotisoč panjev. Med je tu znatno cenejši kot v severni Nemčiji; tako stane stot včasih samo 20–25 fl³, cena voska pa je od 80–110 fl. za stot.

Po izkušnjah pridelajo na panj 38 funtov medu in 2 funta voska na leto in uradno je ugotovljeno, da 100.000 panjev da povprečni letni pridelek 38.000 stotov medu in 2.000 stotov voska v bruto vrednosti 816.000 fl.

Gojenje čebel po Dzierzonovi metodi sva, kakor je meni znano, preizkusila samo gospod

³ fl. – goldinar, forint

¹ Zaslužni prof. dr., Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko.

² V literaturi je pogosto pomotoma kot avtor te objave naveden Emil Rothschild, ki pa ni imel doktorskega naslova. Avtor je bil njegov oče Philipp. Čebelarji družine Rothschild nastopajo pod različnimi priimki: Roschütz, Rotschütz, Rothschild, Ravenegg, Rožič, Rothšic, R... Prav tako v članku ni potrjena splošno veljavna trditev, da so bile čebele poslone z gradu Podsmreka pri Višnji gori.

župnik Jonke in jaz. Kakšne rezultate je ugotovil gospod Jonke, mi ni znano, ker stanujeva daleč narazen in nimam časti, da bi tega gospoda poznal osebno. Sam pa sem bil začuden nad tem, kako zelo s tem pridobijo čebele na moči in kako poseže v njihovo življenje. Žal nisem tako kot plemeniti baron von Berlepsch, kateremu kot nepoznani pošiljam pozdrav, dovolj praktik in teoretik, da bi lahko vsestransko sledil Dzierzonu. Poročilo sem posredoval samo sosedom in prijateljem. Pri tem sem se okitil s perjem Berlepscha in je šlo. Pozneje je bilo več »dzionarjev«. Čebelam so dali več prostora, kot je bilo to v navadi doslej. Dozdajšnji panji so sestavljeni izključno iz polcolskih deščic, dober laket (60–70 cm)⁴ dolgi in četrť lakta (15–20 cm)⁴ visoki. Verjetno začnejo čebele zaradi tega omejenega prostora rojiti že aprila in potem to nadaljujejo do julija. Medtem ko v severni Nemčiji dobijo pozne roje, so pri nas vse do začetka avgusta, ko začne cveteti ajda, zato imajo številni čebelarji raje pozne roje kot zgodnje, ker jih ni treba krmiti, kadar je vreme proti sredini avgusta ugodno.

Obstaja pa ena pridna in utrjena čebela, taka je kranjska. Že marca, ko sneg še kje leži, začnejo svoje delo in z neverjetno močjo prenesejo pogoste nenadne spremembe vremena. Samo pred velikimi mrazi varujejo uboge pridne živalce v vetrovno zračnih bivališčih, skoraj nikjer tako kot v severni Nemčiji, čeprav je tukaj mraz, ker je Kranjska gorata dežela, pozimi hujši kot bi človek verjel.

Vse, kar je povedano za italijanske čebele, velja popolnoma enako za tukajšnje: so neutrudne v vsakem letnem času, dajo veliko rojev, kljub temu pa zberejo veliko medu in tako rekoč ne pikajo; najmanj lahko dam častno besedo, da me tu ni pičila nobena (?) čebela. Moram pa potrditi, da v med tukajšnjimi in italijanskimi čebelami nisem našel nobene razlike v barvi. Pismu jih nekaj prilagam in prosim spoštovano uredništvo, da ugotovi morebitne razlike.

Številni prijatelji iz Italije mi celo zagotavljajo, da tamkajšnje čebele ne prekašajo kranjskih pri hitri vremenski spremembi.

Če pa želijo nekateri nemški čebelarji z nakupom tukajšnjih čebel narediti poskus, sem jim pripravljen ponuditi roko. En roj tukaj stane 5 fl ali 8,33 Rthlr⁵. Za to ceno sem pripravljen spoštovanim interesentom dobro zapakirane poslati po železnici, če bodo nakazali vsoto na gospodarstvo v Neudorfu pri Ratschach (Nova vas pri Radečah) na Dolenjskem.«

⁴ izračun – dodano za pojasnilo

⁵ Rthlr – Reichsthaler – državni taler

Neudorf 17/6 57.

(Freiherr von Roschütz *),

Dr. philos. und Herr auf Neudorf u. in Krain.

Urednik je pod črto pripisal: »Prijazno priložene čebele so bile žal strte (popoln prah), tako da pre-soja, ali je kranjska čebela identična z italijansko ali ne, ni bila mogoča. Ponovite zaradi tega svojo pošiljko, če je mogoče z živimi primerki, čim prej in jih pošljite Dzierzonu ali Berlepschu, ki sta hitreje dosegljiva z železnico, tako da bo zanimivo vprašanje takoj rešeno«.

Poimenovanje »KRANJSKA ČEBELA« je v članku »AUS UNTERKRAIN« zapisano v nemškem jeziku kot »DIE KRAINISCHE BIENE«.

die krain'sche Biene

Opozoriti še velja, da v članku še posebej izstopa avtorjev zapis, »da v barvi nisem našel med tukajšnjimi in italijanskimi čebelami nobene razlike«. To ni v skladu z opisi kranjske čebele, kot jo je predstavil že Janša (1792), pa tudi drugi, ki so pisali o kranjski čebeli.

Do zdaj še ni najden zapis, ki bi neposredno potrdil oziroma pojasnil, kako je dr. Roschütz izpolnil urednikovo naročilo. V Bienen-Zeitungu pa je bil leta 1859 objavljen njegov članek »Aus Krain im Oktober 1858« (Iz Kranjske v oktobru 1858), iz katerega lahko razberemo, da je bila njegova ponudba kranjskih čebel za nemške čebelarje zanimiva in da je dobil veliko naročil. Zaradi dopolnjevanja lastnega čebelnjaka in vročega vremena, neprimernega za prevoz čebel, vseh ni mogel takoj izpolniti, zato je prosil za oprostitev zamude. Ta zapis pa sicer potrjuje začetke trgovine s kranjsko čebelo.

Za konec

Članek je zbudil pri čebelarjih, še posebej pri nemških, veliko zanimanja. Raziskava objav o kranjski čebeli med leti 1857 in 1879 (Šalehar in Gregori, 2010), od poimenovanja do priznanja, je potrdila, da članek »Aus Unterkrain« začenja številne objave (skupaj 165) s podatki o preizkusih kranjske čebele v različnih evropskih deželah. Številni so tudi menili, da so kranjske čebele pravzaprav italijanske. Po morfoloških lastnostih bi jim morda lahko v nekaterih primerih celo delno pritrdili, ker so se populacije kranjske in italijanske čebele mešale tudi tedaj. Vendar so za naše kranjske čebele značilne še številne druge lastnosti: mirnost, pridnost, krotkost, zgodnja in pogosta rojivost ter donosnost, ki so jih kmalu spoznali in potrdili številni čebelarji

Oljna slika dvorca v Novi vasi, narejena po predlogi bakroreza iz Valvazorjeve Slave vojvodine Kranjske. Slika je v samem dvorcu.

v tujini ter o tem tudi pisali v svojih objavah. Velike zasluge za širitev in uveljavitev kranjske čebele ima še posebej Emil Rothschtütz (sin dr. Roschtütza), ki je na gradu Podsmreka pri Višnji gori leta 1868 ustanovil Krainer Handelsbienestand (kranjski trgovski čebelnjak). Bil je zelo razgledan in izobražen na področju čebelarstva (njegovi knjigi o čebelarstvu iz leta 1875 je dodana bibliografija tedanjega čebelarškega slovstva po letu 1850 – naštetih je 129 knjig in 14 serijskih publikacij). Znanje mu je omogočalo, da je o kranjski čebeli napisal številne in poglobljene strokovne članke ter tako odločilno prispeval k njenemu priznanju. Znanstveno ime za kranjsko čebelo *Apis mellifica carnica* je bilo zapisano leta 1875 v prvi knjigi dr. A. Pollmanna, še obširneje pa jo je predstavil v svoji drugi knjigi leta 1879. Takrat je bila kranjska čebela dokončna priznana in njeno zdajšnje znanstveno ime je *Apis mellifera carnica*, Pollmann 1879.

Strokovna publikacija Bienen-Zeitung za leto 1857 je neposredno dostopna na spletu prek Goo-

Obnovljen dvorec v Novi vasi (Neudorf) je bil nekdanj last družine Rothschtütz. Zdaj je ta dvorec del turistične kmetije Bostič.

gle-Book, tako da članek »Aus Unterkrain« lahko preberete tudi v originalu. Spletni naslov:

http://books.google.com/books?id=iMJJAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=bienen+zeitung&hl=sl&ei=t6aRTO62A5LI4Ab3-azqBA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCcQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false ■

Viri:

- Janša, A. (1792): Popolnoma podvuzhenje sa vsse zhebellarje (poslovenil Golichnik, Janez). Celje, 200 strani.
- Roschtütz, Ph. (1857): Aus Unterkrain. Bienen-Zeitung, št. 13, let. 19, str. 225-227.
- Roschtütz, Ph. (1858): Aus Krain im Oktober 1858. Bienen-Zeitung, št. 15, let. 2, str. 22.
- Šalehar, A., Gregori, J. (2010): Zapis o kranjski čebeli med leti 1857 in 1879: prispevek k bibliografiji s kratkimi izpiski, od Roschtützove objave »Aus Unterkrain« (1857) do Pollmanove knjige »Werth der verschiedenen Bienennrassen und deren Varietäten, bestimmt durch Uhrtheile namhafter Bienenzüchter« (1879) [Elektronski vir]. Digitalna knjižnica Slovenije. (<http://www.dlib.si/v2/Default.aspx>, URN:NBN:SI:doc-VQOIPPOA), Rodica, Ljubljana, 26. 5. 2010, 129 strani.